

## CYNGOR GWYNEDD

PWYLLGOR	<b>PWYLLGOR ARCHWILIO</b>
DYDDIAD	<b>18 RHAGFYR 2014</b>
TEITL	<b>ADRODDIAD Y GWEITHGOR GWELLA RHEOLAETHAU</b>
PWRPAS YR ADRODDIAD	<b>ADRODD AR Y CYFARFOD A GYNHALIUYD AR 14 TACHWEDD 2014</b>
AWDUR	<b>JOHN PUGHE ROBERTS, CADEIRYDD Y PWYLLGOR ARCHWILIO</b>
GWEITHREDIAD	<b>DERBYN YR ADRODDIAD AC YSTYRIED YR ARGYMHELLION</b>

---

### **1. CYFLWYNIAD**

- 1.1 Cyflwynwyd crynodebau gweithredol 9 o adroddiadau i gyfarfod y Pwyllgor Archwilio ar 25 Medi 2014, sef adroddiadau oedd wedi eu rhyddhau'n derfynol rhwng 1 Gorffennaf 2014 a 12 Medi 2014. Derbyniodd 3 o'r adroddiadau hyn farn 'C'.
- 1.2 Yn ogystal â'r 3 adroddiad yma, penderfynodd y Pwyllgor y dylai'r Gweithgor hefyd ystyried adroddiad Ysgolion Uwchradd – Llywodraethu, oedd wedi derbyn barn 'B'.

### **2 CYFARFOD Y GWEITHGOR**

- 2.1 Cynhaliwyd cyfarfod y Gweithgor ar 14 Tachwedd gyda Cadeirydd y Pwyllgor a'r Cynghorwyr Trefor Edwards, Sion Jones, Tom Ellis a Gethin Glyn Williams, a Dewi Morgan, Uwch Reolwr Refeniw, Archwilio a Risg yn bresennol.
- 2.2 Yr adroddiadau a dderbyniodd sylw'r Gweithgor oedd:

<b>TEITL</b>	<b>ADRAN</b>	<b>GWASANAETH</b>	<b>BARN</b>
Ysgolion Uwchradd - Llywodraethu	Addysg	Ysgolion	B
Cofrestr Diogelwch Staff	Corfforaethol		C
Rhoddion a Lletygarwch Swyddogion	Corfforaethol		C
Cymunedau'n Gyntaf - Y Rhaglen Newydd	Economi a Chymuned	Adfywio Cymunedol	C

- 2.3 Mynychodd swyddogion i drafod y pedwar adroddiad.

## 2.4 Ysgolion Uwchradd - Llywodraethu

### 2.4.1 Prif Ddarganfyddiadau'r archwiliad yma oedd:

*Prif ddarganfyddiadau'r archwiliad yw bod yna drefniadau cyffredinol da ar gyfer Llywodraethu mewn Ysgolion Uwchradd yn y sampl o ysgolion a archwiliwyd, ond fod angen tynhau ychydig ar rai rheolaethau. Mae angen sicrhau fod gwiriadau GDG (Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd) aelodau corff llywodraethwyr ysgolion yn cael eu diweddarau'n rheolaidd yn y dyfodol a bod yr Adran Addysg yn cael eu hysbysu yn amserol o newidiadau i aelodau a manylion corff llywodraethwyr ysgolion. Yn ogystal, mae angen sicrhau fod Llywodraethwyr yn diweddarau eu ffurflenni 'Hysbysiad Buddiannau Busnes Llywodraethwyr' yn flynyddol gan eu harwyddo a'u dyddio.*

- 2.4.2 Croesawyd y Cyngorydd Gareth Thomas, Aelod Cabinet dros Addysg, a Mai Bere, Swyddog Gwella Ansawdd Addysg Cynorthwyol i'r cyfarfod.
- 2.4.3 Eglurodd yr Uwch Reolwr Refeniw, Archwilio a Risg fod yr adroddiad wedi derbyn Barn 'B', am fod y trefniadau yn gyffredinol dda ar draws yr ysgolion, ond fod rhai materion wedi codi a oedd yn benodol i ysgolion unigol. Er hyn, roedd aelodau'r Pwyllgor Archwilio, yn ei gyfarfod ym mis Medi, yn teimlo y dylai'r Gweithgor gael cyfle i drafod y mater mewn mwy o ddyfnder.
- 2.4.4 Nododd y Swyddog Gwella Ansawdd Addysg Cynorthwyol ei bod wedi gweithio'n agos gyda'r archwilwyr pan yn llunio briff yr archwiliad er mwyn cytuno ar pa feysydd sydd fwyaf problemus a pa ysgolion i'w cynnwys yn y sampl. Penderfynwyd peidio cynnwys ysgolion oedd eisoes wedi derbyn y "wobr efydd", sef gwobr i ysgolion sy'n gallu arddangos ansawdd eu trefniadau. Mae llawer o ysgolion Gwynedd eisoes wedi cael y wobwr yma. Yn y pen draw, cytunwyd ar sampl o 5 ysgol.
- 2.4.5 Rhannwyd copi o Lawlyfr Llywodraethwyr Gwynedd gydag aelodau'r Gweithgor, gan nodi fod y llawlyfr yn cynnwys llawer o ymarfer da. Os ydi ysgolion yn dilyn y llawlyfr, adroddwyd fod eu trefniadau llywodraethu yn agos iawn at eu lle. Yn ogystal â'r llawlyfr, mae clercod wedi mynychu cyrsiau mandadol. Gan fod Adroddiad Blynyddol yr ysgol yn fandadol, mae'n hanfodol fod clercod a penaethiaid yn gwybod beth ddylai fod ynddo.
- 2.4.6 Nodwyd fod clercod yn cael templed ar gyfer cofnodion cyfarfod cyntaf y flwyddyn addysgol. Mae hyn yn dangos yr hyn sydd ei angen, megis gwiriad GDG a cofrestr buddion. Rhannwyd copi o'r templed gydag aelodau'r Gweithgor.
- 2.4.7 Holiwyd y swyddog os oedd cofnodion holl gyfarfodydd y Byrddau Llywodraethu yn mynd i'r Adran Addysg. Nodwyd eu bod, a'u bod yn cael eu ffeilio yno. Maent wedyn ar gael os oes mater yn codi mewn ysgol benodol. Gofynnwyd os oedd swyddogion yr Adran yn gwirio'r cofnodion wrth iddynt gyrraedd. Pwysleisiodd yr Aelod Cabinet fod rhaid cofio nifer yr ysgolion sydd yng Ngwynedd, ac nad oes adnoddau staff yn yr Adran i wirio'r cofnodion i gyd yn fanwl pan y'u derbynnir. Er hyn, cynhelir gwiriad misol fod y dogfennau pwysig wedi dod i mewn, e.e. cynllun datblygu. Gwaith y clerc ydi sicrhau fod popeth wedi ei wneud yn iawn.
- 2.4.8 Holiwyd os oedd angen i'r gofrestr buddiannau gynnwys popeth yn mywyd personol y llywodraethwr. Nodwyd gan y Swyddog Gwella Ansawdd Addysg Cynorthwyol mai'r hyn sydd yn ddisgwyliedig ydi gwybodaeth am faterion all effeithio ar benderfyniad megis gosod contractau.
- 2.4.9 Cyfeiriwyd at argymhelliad A10, ***Dylid amlygu i glerc corff llywodraethol ysgolion uwchradd y dylent gadw rhestr o fanylion gwiriadau GDG aelodau'r corff llywodraethol yn yr ysgol, gan eu hadolygu yn flynyddol a diweddarau gwiriadau GDG aelodau sydd dros 3 mlynedd oed.*** Roedd yr adroddiad yn amlygu fod un llywodraethwr wedi gwrthod gwneud cais am ddadleniad. Erbyn hyn, mae'r unigolyn wedi gwneud hynny gan ei fod

wedi cael llythyr gan y clerc yn ei hysbysu y byddai'n cael ei atal pe na bai'n cael dadleniad. Rhoddwyd sicrwydd fod trefniadau o fewn yr Adran Addysg i gadw cofnod o wiriadau GDG yr holl lywodraethwyr.

- 2.4.10 Roedd rhai o aelodau'r Gweithgor yn awyddus i gael polisi ar gyfer hyfforddiant fadadol i glercod. Adroddwyd gan y Swyddog Gwella Ansawdd Addysg Cynorthwyol fod canllawiau manwl wedi cael eu derbyn oddi wrth y Llywodraeth yn dweud yn union beth sydd yn y cwrs mandadol i'r clercod. Mae hynny wedi ei gynnwys mewn deddfwriaeth. Mynegodd yr Aelod Cabinet dros Addysg ei farn nad oes diben cael polisi ar wahân os ydi'r Ddeddf yn amlinellu'r hyn sydd ei angen.
- 2.4.11 Mynegodd rhai o aelodau'r gweithgor bryder am ddiffyg cyrsiau mandadol i lywodraethwyr, ac nad oedd cyfeiriad at hyn yn adroddiad Archwilio Mewnol. Nodwyd gan yr Uwch Reolwr Refeniw, Archwilio a Risg fod hyn wedi ei wirio, ac mai'r rheswm nad oedd cyfeiriad ato yn yr adroddiad oedd oherwydd nad oedd mater wedi codi oedd angen sylw. Nodwyd ymhellach gan y Swyddog Gwella Ansawdd Addysg Cynorthwyol mai ym Medi 2013 y daeth cyrsiau mandadol i lywodraethwyr i rym. Er enghraifft, mae disgwyl fod Cadeirydd yn mynychu cwrs cadeirio o fewn 6 mis, ac os nad yw wedi, caiff rybudd atgoffa am 6 mis arall. Os nad fydd y Cadeirydd wedi mynychu'r hyfforddiant wedi hynny, nid ydynt yn ddilys i ymgymryd â'r gwaith. Byddai'r amgylchiadau hyn yn cyflwyno risg y gallai penderfyniadau Corff Llywodraethol fod yn annilys.
- 2.4.12 Mae tri cwrs mandadol i lywodraethwyr ar hyn o bryd, sef Llywodraethwyr Newydd, Cadeirio a Rheoli Data. Cytunwyd gan y Gweithgor fod gwirio mynychiad y cyrsiau hyn yn faes y gallai Archwilio Mewnol edrych arno yn y dyfodol.
- 2.4.13 Diolchwyd i'r Aelod Cabinet dros Addysg a'r Swyddog Gwella Ansawdd Addysg Cynorthwyol am fynychu'r cyfarfod, ac am roi cefndir i'r maes.**

## 2.5 Cofrestr Diogelwch Staff

### 2.5.1 Prif Ddarganfyddiadau'r archwiliad oedd:

*Detholwyd sampl o wasanaethau oedd yn defnyddio y Gofrestr yn rhinwedd eu gwaith, a gwelwyd bod gan rai drefniadau eu hunain ar gyfer cofnodi achosion neu ddigwyddiadau bygythiol neu dreisgar. Y prif fater a amlygwyd o ganlyniad i hyn, yw nad yw'r "rhestrau" yn cyd-fynd â'r manylion sydd ar y Gofrestr Corfforaethol, ac yn cynnwys unigolion ychwanegol i'r rhai sydd wedi'w nodi ar y Gofrestr Corfforaethol. Mae hyn yn bryder oherwydd nad yw staff eraill yn gallu derbyn unrhyw rybuddion petaent yn dod ar draws yr unigolion hyn gan nad ydynt yn ymddangos ar y Gofrestr Corfforaethol. Arsylwyd hefyd nad yw pob gwasanaeth yn adrodd am ddigwyddiadau treisgar, ac felly nid yw pob achos treisgar yn wybodus i'r gwasanaeth lechyd a Diogelwch i alluogi gweithrediad.*

*Darganfuwyd yn ogystal nad oedd staff yn cymryd mantais o hyfforddiant sydd ar gael iddynt mewn cysylltiad a'u diogelwch personol. Dylai rheolwyr gymryd rhan fwy blaenllaw i sicrhau bod staff yn gwneud y defnydd o'r hyfforddiant sydd ar gael er mwyn sicrhau diogelwch ac i amddiffyn eu staff rhag digwyddiadau bygythiol. Mae'r niferoedd sydd wedi mynychu yn isel iawn o'i gymharu â'r nifer uchel o staff sydd â risg uchel mewn perthynas â wynebu ymddygiad treisgar yn eu gwaith o ddydd i ddydd.*

*O'r archwiliad, gwelwyd bod gweinyddiaeth y Gofrestr ei hunan yn dda iawn ac yn cydymffurfio â gofynion deddfwriaeth mewn perthynas â hysbysu unigolion eu bod wedi eu cynnwys ar y Gofrestr. Fodd bynnag, serch bod y trefniadau canolog yn gadarn, mae pryder fod diffyg adrodd gan adrannau a'r ffaith fod gan rai adrannau restrau annibynnol eu hunain yn tansellio y gyfundrefn gorfforaethol. Mae canllawiau'r gofrestr yn llawn ac eglur, er mwyn i staff allu dilyn y drefn o hysbysu digwyddiadau a'r camau sydd i'w dilyn. Yr unig bryder yw nad oedd y wybodaeth yn y Gofrestr yn gyfredol, gan gynnwys y defnyddwyr, ond eglurwyd bod trefniadau mewn llaw i ddiweddarau'r rhestr defnyddwyr ac i sicrhau bod yr holl wybodaeth yn gywir a chyfredol.*

2.5.2 Croesawyd Geraint Owen, Uwch Reolwr Adnoddau Dynol a Catrin Love, Uwch Ymgynghorydd Iechyd, Diogelwch a Lles i'r cyfarfod.

2.5.3 Rhoddodd yr Uwch Reolwr Refeniw, Archwilio a Risg gefndir i'r archwiliad. Yn anffodus, er fod y Cyngor yn ceisio rhoi'r gwasanaeth gorau i'r cyhoedd, mae rhai unigolion yn ymddwyn yn fygythiol neu'n dreisgar tuag at swyddogion y Cyngor, ac i'r perwyl hwn mae system wedi ei ddatblygu i gadw cofrestr at ddiben diogelwch staff, sy'n rhestru unigolion sydd wedi ymddwyn yn dreisgar neu'n fygythiol yn erbyn staff. Prif gasgliad yr archwiliad mewnol oedd fod y system sydd yn cael ei gynnal a'i gadw yn ganolog yn gweithio'n dda, ond fod rhai adrannau yn gweithio yn annibynnol, a'r wybodaeth angenrheidiol ddim yn cael ei rannu mor effeithiol ag y gallai.

2.5.4 Gofynnodd aelod os yw yn rhesymol fod system gorfforaethol yn bodoli, o ystyried fod yr adrannau i gyd mor wahanol i'w gilydd. Nododd yr Uwch Ymgynghorydd fod 25 – 30 o enwau ar y rhestr ar hyn o bryd. Mae cyfrifoldeb ar y Cyngor, os ydym yn gwybod fod sefyllfa yn beryglus, i rannu'r wybodaeth ymysg staff. Byddai'r Cyngor yn esgeulus petai na byddai'n rhannu'r wybodaeth allweddol yma. Tynnodd yr Uwch Reolwr Refeniw, Archwilio a Risg sylw at drydydd paragraff y prif ddarganfyddiadau, sy'n nodi bod y trefniadau canolog yn gadarn, ond fod pryder am y trefniadau mewn rhai adrannau.

2.5.5 Eglurodd yr Uwch Ymgynghorydd fod Gwasanaethau Cymdeithasol yn cadw eu cofrestr eu hunain, a pan mae bygythiad ddigon ddifrifol, caiff yr Heddlu eu galw. Nodwyd fod unigolyn wedi derbyn carchar yn y gorffennol am fygythiadau yn erbyn staff, cymaint oedd difrifoldeb y bygythiad.

- 2.5.6 Gofynnwyd os oedd yr wybodaeth yn cael ei rannu gyda asiantaethau eraill megis yr Heddlu neu'r Bwrdd Iechyd. Nodwyd fod y Cyngor ar hyn y bryd yn canolbwyntio ar ddatblygu ein systemau ein hunain.
- 2.5.7 Cyfeiriodd yr Uwch Reolwr Adnoddau Dynol at Argymhellion A04 ac A05, sef ***Dylid sicrhau bod unrhyw systemau annibynnol sydd o fewn gwasanaethau yn cyd-fynd gyda'r wybodaeth ar y Gofrestr Corfforaethol mewn perthynas â unigolion/adeiladau treisgar a Dylid adolygu unrhyw unigolion/adeiladau treisgar sydd ar systemau annibynnol er mwyn dehongli os ydynt yn gyfredol ac o ddiddordeb i'r Gofrestr Gorfforaethol.*** Yn ei farn ef, dyma yw pwyntiau pwysicaf yr adroddiad – y sefyllfa ar hyn o bryd yw fod gan adrannau systemau annibynnol ac nid yw'r wybodaeth yn cael ei rannu.
- 2.5.8 Adroddwyd fod Panel wedi ei sefydlu i gadw trosolwg ar y trefniadau corfforaethol, sy'n cyfarfod yn fisol i drafod digwyddiadau. Mae criteria caeth er mwyn ychwanegu enwau i'r gofrestr, a disgwylir adroddiad gan yr adran ymlaen llaw. Mae aelodaeth y Panel yn cynnwys yr Uwch Ymgynghorydd (Cadeirydd), y Swyddog Monitro, Rheolwr Gwybodaeth, a cynrychiolwyr o'r prif adrannau perthnasol sef Gwasanaethau Cymdeithasol (Oedolion a Plant), Tai (Digartrefedd), Cyllid (Treth Cyngor a Budd-daliadau), Gwarchod y Cyhoedd a Siopau Gwynedd.
- 2.5.9 Yn unol â'r Ddeddf Diogelu Data rhaid adolygu pob unigolyn yn chwarterol – nid oes hawl eu cadw ar y rhestr am byth. Os oes tystiolaeth nad oes risg bellach gellir tynnu'r enwau oddi ar y rhestr. Fel arfer, hysbysir unigolyn eu bod ar y rhestr, ond rhaid bod yn ymwybodol y gallai llythyr o'r fath ymfflamychu'r sefyllfa, a felly mae eithriadau.
- 2.5.10 Hysbyswyd y Gweithgor fod yna ddau gyfeiriad ar y rhestr lle mae swyddogion wedi cael eu brathu gan gŵn.
- 2.5.11 O safbwynt argymhelliad A01, ***Dylid atgoffa Uwch Reolwyr/ Rheolwyr o bwysigrwydd anfon Swyddogion i fynychu'r hyfforddiant Diogelwch Personol, yn arbennig y rhai hynny sydd yn gweithio gyda risg uchel o fygythiad/yмосodiad,*** eglurodd yr Uwch Reolwr Adnoddau Dynol fod nifer o gyrsiau eisoes wedi eu cynnal a mwy wedi eu trefnu ar gyfer y misoedd nesaf.
- 2.5.12 Roedd aelodau'r teimlo'n gryf fod angen cryfhau'r drefn, a cydweithio gydag asiantaethau eraill. Gofynnwyd hefyd os oes bwriad rhannu gwybodaeth gyda cynghorwyr lleol. Nodwyd y byddai hynny yn gael ei drafod yng nghyfarfod nesaf y Panel.
- 2.5.13 **Diolchwyd i'r Uwch Reolwr Adnoddau Dynol a'r Uwch Ymgynghorydd Iechyd, Diogelwch a Lles am fynychu'r cyfarfod, ac am egluro'r sefyllfa.**

## 2.6 Rhoddion a Lletygarwch Swyddogion

### 2.6.1 Prif Ddarganfyddiadau'r archwiliad oedd:

*Gwelwyd bod system mewn lle ar gyfer datgan cynigion o roddion a lletygarwch, a pe ddefnyddir y system yn llawn a chywir, y mae'n darparu adnodd gwerthfawr ac effeithiol er galluogi cadarnhau pe bai'r angen bod Swyddogion wedi ymddwyn yn foesebol gan sicrhau arbed enw da'r Swyddog a'r Cyngor.*

*Mae'r polisi ynghyd â'r ffurflen datgan ar gael ar y Mewnrwyd. Er hyn nid oedd yn hawdd i'w darganfod. Nodwyd nad yw'r broses datgan yn gaeth i'r ffurflen gan ei fod yn dderbyniol datgan ar ffurf e-bost.*

*Darganfuwyd bod yr holl Reolwyr a ymholwyd yn sgil yr archwiliad yn ymwybodol o fodolaeth y polisi. Serch hynny, mae'r archwilwyr yn teimlo fod mwyafrif yn gwerthfawrogi'r risg sydd ynghlwm â derbyn rhodd neu letygarwch yn unig, yn hytrach na gwerthfawrogi egwyddor y côd ymddygiad. Adolygwyd cynnwys y gofrestr a gwelwyd mai 74 ffurflen datganiad o gynig am rodd neu letygarwch yn unig oedd wedi eu cyflwyno ers dechrau'r gofrestr yn Ionawr 2008. Dim ond 4 o'r rhain oedd yn datgan gwrthod cynnig. Darganfuwyd nad oedd ffurflen datganiad yn y gofrestr gan swyddogion o dair Adran. Mae dau o'r adrannau hyn yn adrannau sydd, oherwydd natur eu gwaith, yn debygol o dderbyn cynigion o roddion a lletygarwch.*

*Er ei bod yn amhosib mesur beth sydd ddim yn y gofrestr, barn yr archwilwyr yw bod tebygolrwydd mawr fod nifer o gynigion o rodd neu letygarwch ddim yn cael eu datgan. Ni awgrymir bod cam ymddwyn yn bodoli, ac nid oes tystiolaeth o gam ymddwyn, ond mae'n awgrymu bod diwylliant 'di-hid' tuag at egwyddor y polisi yn bodoli oddi fewn i rai gwasanaethau.*

*Barn yr archwilwyr yw bod cymynroddion yn bwnc rhy gymhleth i'w ymgorffori yn uniongyrchol i mewn i'r polisi yma, ac y dylai fod polisi unigol i ddelio hefo hyn yn benodol ac uniongyrchol.*

### 2.6.2 Croesawyd Sion Huws, Uwch Gyfreithiwr i'r cyfarfod.

2.6.3 Rhoddwyd cefndir i'r archwiliad gan yr Uwch Reolwr Refeniw, Archwilio a Risg. Eglurodd fod yr adroddiad yma yn edrych ar drefniadau corfforaethol, ac er mai'r Uwch Gyfreithiwr oedd wedi cael gwahoddiad i'r Gweithgor, gan mai ef sy'n goruchwylio'r drefn, mae'r gwendidau a amlygwyd wedi eu treiddio ar draws y Cyngor. Nodwyd mai 74 cofrestrriad yn unig oedd wedi eu nodi yn y cyfnod ers Ionawr 2008. Er nad oedd hyn yn arwydd o gamymddwyn, mae'n awgrymu fod nifer o reolwyr yn anwybyddu'r drefn gorfforaethol.

2.6.4 Esboniodd yr Uwch Gyfreithiwr fod angen Polisi a threfn yn ei le; nid yn unig cadw'r gofrestr mae'r swyddogion yn yr Uned Gyfreithiol, ond maent hefyd ar gael i roi cyngor i staff. Fodd bynnag, dyma hyd cyfrifoldeb yr adran ganolog. Mae cyfrifoldebau pellach o fewn yr adrannau, ac yn y pen draw gyda'r penaethiaid adran.

2.6.5 Gofynnwyd os oedd y Polisi yn gosod swm penodol ar gyfer derbyn rhoddion. Eglurwyd nad oedd cyfryw ffigwr, a fod y Polisi yn ceisio cadw cydbwysedd rhwng bod yn rhy gyffredinol a rhy "prescriptive" – mae cyfrifoldeb ar swyddogion a rheolwyr i arddel synnwr cyffredin.

2.6.6 Yn gyffredinol, gall dau fath gwahanol o sefyllfa godi – un lle rhoddir rhodd fel arwydd o ddiolch (e.e. i athrawon neu staff cartrefi), ond mae risg fod sefyllfaoedd eraill lle disgwylir penderfyniad. Yr hyn sydd angen i swyddogion ei ystyried ar bob achlysur yw os oes canfyddiad fod y rhodd wedi ei roi er mwyn dylanwadu ar benderfyniad.

2.6.7 Yn sgil trafodaeth gyda swyddogion, nodwyd y gallai gofal cartref yn faes o risg, fydd angen sylw yn y dyfodol o bosib. Cedwir cofrestr rhoddion mewn cartrefi preswyl, ond nodwyd fod cymynroddion yn fater dyrys oedd y tu allan i gwmpas yr archwiliad yma.

- 2.6.8 Awgrymodd yr Uwch Gyfreithiwr fod nodi cynigion sydd wedi cael eu gwrthod, yn ogystal â rhai sydd wedi eu derbyn, hefyd yn bwysig gan y gallai awgrymu patrwm o gynnig rhoddion gan gontractwyr penodol. Awgrymodd y gallai Archwilio Mewnol adolygu'r cynigion yn gyfnodol.
- 2.6.9 Pwysleisiodd yr Uwch Reolwr Refeniw, Archwilio a Risg fod swyddogion yn rhoi eu hunain mewn perygl wrth beidio cofrestru cynigion o roddion a lletygarwch, petai honiadau'n cael eu gwneud yn eu herbyn.
- 2.6.10 Gofynnodd y Gweithgor am ddadansoddiad o gynigion fesul adran. Nododd yr Uwch Gyfreithiwr fod y Polisi yr un peth i bawb, ac fod angen i pawb sy'n cael cynnig rhodd neu lletygarwch ystyried "Ydi'r person yma eisiau rhywbeth gen i?"
- 2.6.11 Roedd y Gweithgor o'r farn fod rhai adrannau'r fwy o risg na'i gilydd, ac angen sylw penodol gan Archwilio Mewnol. Cytunodd yr Uwch Reolwr Refeniw, Archwilio a Risg i ystyried hyn pan yn llunio Cynllun Archwilio Mewnol 2015/16.
- 2.6.13 Diolchwyd i'r Uwch Gyfreithiwr am fynychu'r cyfarfod, ac am roi cefndir i'r sefyllfa.**

## 2.7 Cymunedau'n Gyntaf – Y Rhaglen Newydd

### 2.7.1 Prif Ddarganfyddiadau'r archwiliad oedd:

*Ar sail y gwaith archwilio sydd wedi ei gwblhau, mae Archwilio Mewnol wedi darganfod fod risg sylweddol nad yw ansawdd ddogfennaeth, tystiolaeth a rheolaethau mewn perthynas â'r Grant Cymunedau'n Gyntaf – Y Rhaglen Newydd yn ddigonol i ganiatáu'r archwiliwr allanol i gynnal adolygiad 'ysgafn', a bydd rhaid iddynt gynnal archwiliad manwl hir, gyda'r canlyniad y caiff hynny ar eu ffioedd a'r arian fydd felly ar gael i wireddu amcanion y grant. Ymhellach, os na fydd ansawdd y dystiolaeth yn gwella, mae risg arwyddocaol o'r hawliad grant yn cael ei roi o dan amod, gyda'r canlyniad y gall Llywodraeth Cymru hawlio peth o'r arian yn ôl. Nid oedd dogfennaeth i gefnogi gwariant y grant yn cael eu marcio yn gywir pob amser fel eu bod yn cael eu cadw am y cyfnod cadw priodol, ac nid oedd copiâu wedi eu harwyddo ar ffeil ar gyfer pob cytundeb sydd rhwng Cymunedau'n Gyntaf ac adrannau eraill y Cyngor/3ydd partïon.*

2.7.2 Croesawyd Catrin Thomas, Uwch Reolwr Adfywio i'r cyfarfod.

2.7.3 Rhoddwyd cefndir i weithgareddau Cymunedau'n Gyntaf i'r aelodau gan yr Uwch Reolwr Refeniw, Archwilio a Risg. Mae Llywodraeth Cymru yn rhoi grant i'r Cyngor er mwyn cynnal gweithgareddau adfywio yn wardiau mwyaf difreintiedig Cymru. Mae tair ardal o fewn Gwynedd yn y cynllun – Marchog ym Mangor, Peblig yng Nghaernarfon a Nantlle.

2.7.4 Adroddwyd fod Archwilio Mewnol wedi cynnal adolygiad o'r rhaglen newydd mewn cytundeb â'r Adran Economi a Chymuned er mwyn dod i gasgliad cynnar ar sut oedd y rhaglen newydd yn gweithio. Byddai hyn yn rhoi cyfle i fireinio trefniadau os oedd angen, cyn i'r cynllun dderbyn archwiliad allanol. Nodwyd fod yr archwiliad wedi amlygu llawer o welliannau angenrheidiol.

2.7.5 Er mwyn rhoi cyd-destun i'r sefyllfa newydd, heriol, eglurodd yr Uwch Reolwr Adfywio y bu'r hen raglen yn rhedeg am 12 mlynedd, ac mae gofynion y rhaglen newydd yn dra gwahanol. Cafwyd cyfnod trawsnewid o 18 mis pan oedd Gwynedd yn cau'r pedwar hen gynllun – gan gynnwys diswyddo staff yr hen gynlluniau – ac yn sefydlu'r cynllun newydd. Cadarnhaodd yr Uwch Reolwr Adfywio fod cais wedi ei wneud i Archwilio Mewnol adolygu'r rhaglen yn y misoedd cyntaf er mwyn cael cynllun gweithredu yn ei le.

2.7.6 Mae Llywodraeth Cymru wedi cyflwyno trefn newydd, a Swyddog Ansawdd wedi ei benodi. Dan y drefn newydd mae'r Llywodraeth wedi adnabod clystyrau llai, ac un gymuned yw ardaloedd perthnasol Gwynedd – Marchog, Peblig a Nantlle; nid oes caniatâd i ddefnyddio "ring fencing" ar gyfer unrhyw un o'r ardaloedd hyn. Yr un drefn sydd yn ei le ar gyfer 7 cais ar draws Cymru. Caiff yr holl gynllun o fewn Gwynedd ei redeg yn uniongyrchol gan y Cyngor, tra dan yr hen raglen roedd cynlluniau rhai o'r ardaloedd yn cael eu rhedeg gan gyrff allanol megis cymdeithasau tai.

2.7.7 Wrth ystyried rhai o brif bwyntiau yr adroddiad, gofynnodd yr aelodau os oedd y darparwyr lleol yn derbyn arian ymlaen llaw. Nododd yr Uwch Reolwr Adfywio fod y Compact rhwng y Cyngor a'r trydydd sector yn nodi y bydd y Cyngor yn cyfrannu arian ymlaen llaw i gyrff o'r sector yma. Mae hynny'n golygu fod angen cadw'r ddysgl yn wastad rhwng y Compact ac amodau'r grant a rheoli'r risgiau sy'n codi o dalu cyfraniadau ymlaen llaw.

2.7.8 Nodwyd mai ychydig o gyrff sydd wedi methu cydymffurfio ag amodau'r grant mewn gwirionedd; ambell gorff mawr oedd wedi achosi trafferthion wrth weinyddu'r grant, yn hytrach na'r gyrff bychain, ac mae hynny bellach wedi dod i ben.

2.7.9 O dan drefniadau'r Rhaglen Newydd, ychydig o'r arian sy'n cael ei roi yn uniongyrchol i'r trydydd sector. Mae'r rhan fwyaf yn cael ei wario'n uniongyrchol gan y Cyngor (e.e. cyflogi staff, gweithgareddau). Nododd yr Uwch Reolwr Adfywio na fyddai Llywodraeth Cymru



fyth yn rhoi arian yn uniongyrchol i gyrff allanol eto, yn dilyn profiadau o dwyll mewn ardaloedd eraill (y tu allan i Wynedd).

- 2.7.10 Pwysleisiodd yr Uwch Reolwr Adfywio na all corff allanol sy'n trefnu gweithgaredd hawlio cyfanswm eu taliad i gyd ar unwaith, ac y caiff yr arian ei dalu dros gyfnod o amser. Roedd hyn yn rhoi sicrwydd i'r aelodau fod trefniadau pendant yn eu lle i liniaru'r risg o dwyll. Ymhellach, eglurwyd hefyd fod Panel Grantiau Gwynedd wedi ei sefydlu, sydd yn penderfynu ar daliadau.
- 2.7.11 O ran Polisi Cydraddoldeb, nodwyd gan yr Uwch Reolwr Adfywio nad diffyg polisi oedd y broblem ond y ffaith nad oedd y telerau yn gofyn amdanynt, ac felly nid oedd y Cyngor yn eu derbyn.
- 2.7.12 Holiwyd ynglŷn ag argymhelliad A05, sef ***Dylid cyflwyno ceisiadau i Lywodraeth Cymru yn unol ag amodau'r grant.*** Eglurodd yr Uwch Reolwr Adfywio nad oedd y ffurflen wedi cael ei dderbyn oddi wrth Lywodraeth Cymru ar un achlysur. Roedd hyn yn enghraifft o achlysur lle roedd trefniadau gweinyddol y Llywodraeth yn milwrio yn erbyn gallu swyddogion y Cyngor i gydymffurfio ag amodau'r Llywodraeth eu hunain.
- 2.7.13 Diolchwyd i'r Uwch Reolwr Adfywio am fynychu'r cyfarfod, a hefyd estynnwyd diolch gan y Gweithgor iddi hi a'r holl swyddogion a'r swyddogion eraill sydd yn delio gyda'r sefyllfa.**